

ПСИХОЛОГІЧНІ ЧИННИКИ ПОВЕДІНКОВОГО ВПЛИВУ НАСЕЛЕННЯ НА ІНВЕСТИЦІЙНУ ДІЯЛЬНІСТЬ В ЕКОНОМІЦІ УКРАЇНИ

Уманський національний університет

Анотація: У статті досліджено психологічні чинники формування інвестиційної поведінки населення в економіці України крізь призму концепції поведінкових фінансів. Особливу увагу приділено відмінностям поведінки поколінь у прийнятті фінансових рішень інвестиційного характеру та трансформації інвестиційних стратегій населення в умовах економічної нестабільності та воєнного стану. Зроблено висновок, що психологічні особливості економічної поведінки громадян значною мірою визначають тенденції інвестиційних потоків у національній економіці та потребують врахування при формуванні державної фінансової політики.

Ключові слова: поведінкові фінанси, інвестиційна поведінка населення, психологічні фактори, домогосподарства, покоління інвесторів, фінансова грамотність

Abstract: The article examines the psychological factors shaping the investment behavior of the population in the economy of Ukraine through the prism of the concept of behavioral finance. Particular attention is paid to the differences in the behavior of generations in making financial investment decisions and the transformation of investment strategies of the population in conditions of economic instability and martial law. It is concluded that the psychological characteristics of citizens' economic behavior largely determine the structure of investment flows in the national economy and need to be taken into account when forming state financial policy.

Keywords: behavioral finance, investment behavior of the population, psychological factors, households, investor generation, financial literacy

У сучасній економіці інвестиційна активність населення дедалі більше розглядається не лише як фінансово-економічне явище, а як результат складної взаємодії психологічних, соціальних та інституційних чинників. Традиційна економічна теорія виходила з припущення раціональності економічних агентів, проте емпіричні дослідження доводять, що реальні фінансові рішення домогосподарств часто є ірраціональними та залежать від когнітивних упереджень, емоційних реакцій і соціально-поведінкових ефектів. Для України ця проблематика має особливе значення, оскільки домогосподарства є важливим інституційним інвестором, який може формувати внутрішні джерела економічного зростання. Відтак активізація інвестиційної поведінки населення здатна суттєво розширити внутрішній фінансовий ресурс розвитку економіки. Водночас варто зауважити, що особливості соціально-економічного розвитку, низький рівень довіри до фінансових інституцій, досвід фінансових криз та війни формують специфічну модель інвестиційної поведінки українських громадян, що знаходить відображення в інвестиційній складовій економіки України.

Одним із ключових психологічних факторів інвестиційної активності є рівень довіри до фінансової системи. В Україні загальний історичний досвід фінансових криз, банкрутства банків та інфляційні шоки сформували стійку модель недовіри до фінансових інструментів [1]. Це зумовлює домінування консервативних форм збереження капіталу – депозитів, готівкових заощаджень або інвестицій у нерухомість. При цьому у періоди криз схильність населення до заощадження зростає, тоді як інвестиційна активність зменшується [2].

Дедалі частіше інвестиційна поведінка аналізується через парадигму поведінки поколінь, соціально-економічний контекст формування яких

безпосередньо впливає на фінансові установки, рівень сприйняття ризику та структуру інвестиційного портфеля. Адже фінансові рішення індивідів значною мірою визначаються життєвим досвідом, здобутим під час економічних криз, технологічних трансформацій і соціальних потрясінь, що формують колективні поведінкові установки поколінь. Для України цей фактор є особливо значущим, оскільки різні покоління пережили принципово різні економічні системи: планову економіку СРСР, трансформаційний період 1990-х років, період фінансових криз (1998, 2008, 2014), цифровізацію фінансового сектору, повномасштабне військове вторгнення та макроекономічну нестабільність. Як результат – в Україні сформувалися автентичні моделі фінансової поведінки населення, зокрема і в царині інвестиційної діяльності, що відрізняються рівнем довіри до фінансових інститутів, структурою заощаджень та інвестиційними стратегіями.

Так, покоління X (народжені приблизно 1965–1980 рр.) формувало свою економічну поведінку у період командної економіки радянського періоду та пострадянської економічної трансформації. Економічний досвід цього покоління охоплює гіперінфляції 1990-х років, втрати заощаджень на рахунках в банках і від участі у фінансових пірамідах, фінансові кризи та девальвації національної валюти. Фінансова поведінка цього покоління характеризується високим рівнем песимізму та схильністю до уникнення ризиків, орієнтованістю на матеріальні активи (нерухомість, земля), домінуванням депозитної моделі заощаджень, низьким рівнем участі у фондовому ринку та наявністю високої частки готівкових накопичень. У поведінкових фінансах ця модель поведінки відповідає концепції «уникнення втрат», згідно з якою індивіди надають перевагу уникненню втрат над потенційним прибутком. У практичному ж утіленні – значна частина фінансового капіталу населення України не трансформується у продуктивні інвестиції в економіку.

Покоління Y або міленіали (народжені у період з 1981 по 1996 роки) формувалося вже в умовах ринкової економіки та цифрової трансформації фінансового сектору. На відміну від попередників, для них важливими є ціннісні та соціальні фактори інвестування, тож вони демонструють вищу фінансову мобільність, більшу відкритість до нових фінансових інструментів і готовність до диверсифікації інвестицій [3]. Міленіали частіше використовують цифрові фінансові сервіси й онлайн-платформи для управління особистими фінансами. При цьому, з одного боку, їм властивий високий рівень інвестиційної активності, а з іншого – схильність до імпульсивних фінансових рішень, пов'язаних з ефектом інформаційного перевантаження.

Доволі новими учасниками інвестиційного економічного середовища України є покоління Z (народжені після 1997 року) – перша генерація, сформована в умовах повної цифровізації фінансового середовища. Для них властиві навички високої технологічної адаптивності й активного використання мобільних фінансових додатків з одночасною орієнтацією на альтернативні інвестиційні активи. Значна частина представників даного покоління починає інвестувати вже у ранньому віці, часто у період навчання або на початку кар'єри. Серед пріоритетних інвестиційних інтересів – криптовалюти, акції міжнародних компаній, державні облігації. Загалом українська молодь розглядає інвестиції як спосіб створення пасивного доходу та фінансової незалежності, а найпопулярнішими інструментами серед молодих інвесторів є криптовалюти та фондові активи [4]. Водночас для інвестиційної моделі даного покоління властиві високі поведінкові ризики: ефект стадної поведінки, вплив соціальних мереж, схильність до спекулятивних активів.

Повномасштабне вторгнення росії на територію України суттєво змінило

інвестиційну поведінку населення на користь ліквідності та безпеки активів. Водночас сформувалися нові мотивації інвестування, серед яких домінують не лише економічні прагнення, а й цілі патріотичного характеру. І це вкотре підкреслює особливість інвестиційної поведінки українців.

Відтак серед популярних нині інвестиційних об'єктів – військові облигації; фінансування стартапів, зокрема пов'язаних з оборонним сектором і з відбудовою, інвестиції у міжнародні активи для диверсифікації ризиків [5]. Однак вагомі позиції, як і раніше, посідають готівкові заощадження у національній та іноземних валютах.

Попри очевидні відмінності історичних і економічних передумов формування поведінки різних поколінь українців, слід критично оцінювати їхній вплив на економічну систему. Так, покоління X контролює більшу частину накопиченого капіталу, однак проявляє найнижчу інвестиційну активність. Покоління Y і Z проявляють доволі високий інвестиційний потенціал, однак мають обмежені фінансові ресурси. А зростання зацікавленості останніх альтернативними напрямками інвестування (криптовалюти, спекулятивні інструменти) може призвести до нестабільної інвестиційної поведінки. Відтак формується певний парадокс економіки України, коли капітал концентрується у консервативних поколінь, а інвестиційну активність проявляє молодь.

Загалом відмінності інвестиційних вподобань поколінь є важливим фактором формування інвестиційної поведінки населення України. Так, покоління X вбачає мету інвестиційної діяльності у збереженні капіталу, покоління Y – у диверсифікації інвестицій, а покоління Z формує нову цифрову інвестиційну культуру. Саме тому для активізації внутрішнього інвестиційного потенціалу економіки необхідно враховувати ці поведінкові особливості у державній фінансовій політиці, зокрема через розвиток фінансової освіти, стимулювання участі населення у фондовому ринку та створення доступних цифрових інвестиційних платформ. Окрім зазначеного, варто мати на увазі, що лише інтеграція поведінкових аспектів у економічну політику дозволить ефективно мобілізувати фінансові ресурси населення в інвестиційне середовище для розвитку національної економіки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Шкварчук Л.О., Слав'юк Р.А., Сова О.О. Заощадження домогосподарств: схильність, пріоритети та фактори. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія «Проблеми економіки та управління». Т. 4. 2020. № 1. С. 109–118. <https://doi.org/10.23939/semi2020.01.109>

2. Маслій В., Гой О., Шеханін О. Ставлення до грошей як компонента фінансової грамотності та її взаємозв'язок із фінансовою поведінкою: теоретичний аспект. *Економічний аналіз*. 2025. Том 35. № 1. С. 546–552. DOI: <https://doi.org/10.35774/econa2025.01.546>

3. Doś Anna, Foltyn-Zarychta Monika, Pedrini Matteo, Shkura Iryna Millennials' willingness to pay for socially responsible investment and its institutional and individual antecedents – evidence from Italy, Poland, and Ukraine. *Journal of Banking and Financial Economics*. 2023. № 1(19). P. 137–159 DOI 10.7172/2353-6845.jbfe.2023.1.7

4. Cryptocurrency, stocks, and NPFs are the most attractive investment goals of Ukrainians aged 25+ – research of AIN.UA. *AIN.UA*. 2024. July 10. URL: <https://en.ain.ua/2024/07/10/cryptocurrency-stocks-and-npfs-are-the-most-attractive-investment-goals-of-ukrainians-aged-25-research-of-ain-ua/> (дата звернення 09.03.2026).

5. Комарчук Ю.В., Прощаликіна А.М., Опалько В.В., Герасименко О.М.

Трансформація інвестиційних стратегій домогосподарства в Україні в заходах воєнного стану. *Вісник ЧНУ імені Богдана Хмельницького*. Серія «Економічні науки». 2024. Том 28. № 3–4. С. 142–151. DOI:<https://doi.org/10.31651/2076-5843-2024-pik-3-4-142-151>

Барабаш Леся Віталіївна, кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування, Уманський національний університет, Умань, e-mail: ibarabash1705@ukr.net

Barabash Lesia V. – Candidate of Economic Sciences, Associate Professor, Associate Professor of the Department of Finance, Banking and Insurance, Uman National University, Uman, e-mail: ibarabash1705@ukr.net

